

Оксана ЖЕЛАЙ,
мол. наук. співроб.

Специфіка аналізу економічних трансформацій на базі матеріалів ЗМІ

Мета публікації – визначення основних напрямів інформаційно-аналітичної роботи бібліотек щодо забезпечення інноваційної політики держави та ефективнішого використання інтелектуального надбання. Висвітлюються бібліотечні технології трансферу управлінських рішень в економіку країни.

У сучасному глобалізованому світі країна посяде гідне місце тільки за умов тісної співпраці науки й виробництва. Трансфер науково-технічних досягнень в економіку сьогодні має вирішальне значення для розвитку держави.

Дослідженнями впливу інформації та знань на економіку, на інтелектуалізацію виробничих та суспільних відносин займалися такі зарубіжні автори, як С. Глазьев, Д. Белл, та вітчизняні – І. Каленюк, В. Прошак, А. Гальчинський [1]. Вагомий внесок у теоретичні засади інноваційної складової інформаційно-аналітичної роботи зробили науковці НБУВ – В. Горовий, А. Чекмарьов, Т. Павлуша.

Законотворчі процеси в Україні свідчать про інноваційне спрямування економічних трансформаційних перетворень. Закони «Про інноваційну діяльність» та «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» разом з державними програмами підтримки й структурної перебудови інвестиційної та інноваційної сфери створюють необхідні умови для спеціальних режимів взаємодії науки й виробництва.

Проте однією з основних проблем реалізації державної інноваційної політики й забезпечення переходу на інвестиційно-інноваційну модель розвитку економіки є неналежний інформаційно-аналітичний супровід вказаного процесу, а також відсутність системи моніторингу

стану інноваційного розвитку економіки. Про це заявив міністр економіки Б. Данилишин у травні 2008 р.

Протягом останніх років в Україні було прийнято ряд законодавчих актів, покликаних удосконалити дієвість інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної політики.

Зокрема, рішення Президента України та Кабінету Міністрів України, які реалізуються центральними органами виконавчої влади за участі Національної академії наук. Так, 11 липня 2006 р. Указом Президента України № 606 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 року «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України» визначено необхідність вжиття заходів щодо створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки. Розпорядженням Кабінету Міністрів України № 669 від 27.12.2006 р. «Питання створення системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки» було доручено центральним органам виконавчої влади та Національній академії наук розробити проект Концепції державної програми «Створення та функціонування системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки» для визначення загальних підстав, мети, шляхів та очікуваних результатів створення такої системи, яку було схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.05.2007 р. № 285-р «Про схвалення Концепції Державної програми розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки», і проект відповідної Державної програми.

Крім того, Законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 рр.» серед стра-

тегічних цілей розвитку інформаційного суспільства передбачено створення загальнодержавних інформаційних систем в Україні [2].

7 травня 2008 р. уряд затвердив Державну цільову програму розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики і моніторингу стану інноваційного розвитку економіки.

Згадана система інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та аналізу економічних трансформаційних перетворень містить комплекс певних заходів.

Одним з важливих складових цього комплексу є аналіз матеріалів ЗМІ, який може забезпечити постійне спостереження, збирання, обробку, передачу, збереження та аналіз інформації про стан і перспективи інноваційного розвитку економіки.

На основі відібраних та систематизованих матеріалів формуються бази даних, що характеризують стан, умови, особливості та перспективи здійснення інноваційної діяльності в Україні, розвиток її напрямів. Такі бази даних допомагають управлінським структурам у комплексному аналізі рівня інноваційного розвитку економіки, виробленню доцільних і обґрунтованих пропозицій для прийняття рішень щодо розвитку інноваційної діяльності на всіх рівнях і в усіх сферах державного управління.

Процес аналізу матеріалів ЗМІ є сукупністю взаємозв'язаних елементів: мети проведення, об'єкта відстежування, суб'єктів організації і здійснення моніторингу, комплексу критеріїв і показників, методів збору інформації. Організованість, дієвість цієї системи залежить від того, як усі елементи системи пов'язані, чи адекватні вони один одному, залежить від умов, у яких ця система працює. Моніторинг як процес є послідовним здійсненням збору сутнісної, різносторонньої інформації за напрямками, що вивчаються, її обробки та систематизації, формування інформаційного масиву.

Аналіз газетно-журнальних публікацій, теле-, радіо- й інтернет-матеріалів щодо економічних перетворень передбачає такі завдання:

- отримання достовірної й об'єктивної інформації про перебіг соціально-економічних процесів на визначеній території;
- виявлення соціально-економічних, науково-технічних і технологічних проблем;
- моніторинг інноваційного простору;
- системний аналіз одержаної інформації;
- забезпечення органів управління, підприємств, установ і організацій, незалежно від їх підлеглості і форм власності, громадян інформацією, одержаною при здійсненні моніторингу;
- виявлення чинників, що зумовлюють економічні і соціальні загрози на сьогодні і в перспективі [3];

За результатами аналізу матеріалів ЗМІ формується інформаційно-інноваційний масив. Його змістовна структура містить:

1. Офіційну інформацію:

- положення про державну систему науково-технічної інформації і державну (регіональну) систему інформаційного забезпечення інноваційної діяльності;
- законодавчі акти, що регламентують інноваційну та інвестиційну діяльність.

2. Довідкову інформацію:

- найменування і реквізити органів інноваційної і науково-технічної діяльності (адреса, телефон, факс, П. І. П. керівника, адреси електронної пошти);
- щоденну інформацію про науково-технічні, технологічні і промислові досягнення регіонів;
- щоденну інформацію про діяльність центрів науково-технічної інформації;
- інформацію про послуги, що надаються, і поширювані інформаційні продукти (ресурси);
- анонс-інформацію про тематичні семінари, курси, навчальний процес.

3. Інформацію про інноваційні та інвестиційні можливості:

- інформацію про цільові програми (центральної і регіональ-

них НДР і ДКР) і гранти, які реалізуються або плануються до реалізації в регіоні;

- інформацію про заплановані конкурси, виставки, конференції;
- інформацію про пропозиції або потреби в інвестиціях;
- інформацію про потенційну (технологічну) можливість до реалізації інноваційних проєктів;
- інформацію про науково-технічні розробки (на різних стадіях
 - ідея, НДР, ДКР, дослідне виробництво або серійне виробництво) з метою пошуку партнерів.

4. Інформаційні дані:

- посилання на інформаційні ресурси (портали) учасників державної системи науково-технічної інформації і ресурси, що представляють інтерес для служб і відділів науково-технічної інформації організацій, студентів, аспірантів, інженерів і вчених.

5. Електронні видання:

- електронні версії інформаційних вісників (бюлетенів) регіональних центрів НТІ, інноваційних і наукових центрів, промислових підприємств;

- спеціалізовані електронні видання (за галузями науки).

6. Підсумкові матеріали (за підсумками семінарів, конференцій, круглих столів тощо):

- НДР і ДКР, проведених за рахунок коштів бюджетів усіх рівнів, а також підприємствами й організаціями;
- винаходи регіонів;
- технологічні можливості підприємств і організацій;
- регіональні об'єкти інтелектуальної власності;
- продукція і послуги підприємств і організацій регіону;
- спеціалізовані електронні виставки [4].

Аналіз матеріалів ЗМІ може здійснюватися також у інноваційно-просторовому напрямі.

Проведення такого інформаційного моніторингу, як на рівні регіону, так і на рівні країни, дає можливість вловлювати новий характер змін у навколишньому середовищі і забезпечити ефективне

й адекватне реагування на них.

Саме це приводить до зміни:

- характеру та рівня ділової активності;
- асортименту продукції і набору послуг, що надаються;
- управлінських структур;
- інформаційних систем;
- цінностей, культури, неформальних відносин;
- ефективності роботи тощо.

При здійсненні моніторингу зовнішнього середовища необхідно виділяти інформацію ЗМІ про такі об'єкти:

1. Правове середовище: органи влади і державного управління (у країні, регіоні, районі); основні структури, зв'язки, відповідальні особи; динаміка управлінської діяльності; чинне і перспективне законодавство і нормативна база; правові прецеденти, юридичне обслуговування, фахівці; місцеве самоврядування.

2. Природне середовище: власне природне середовище, екологія; резерви і ресурси природного середовища.

3. Ресурсне середовище: енергетична інфраструктура та її динаміка; ресурсний потенціал у цілому і за галузями; можливості й проблеми використання ресурсів.

4. Фінансове середовище: банківсько-фінансова інфраструктура; поточне і перспективне законодавство; діючі та ймовірні фінансові потоки; фінансово-інвестиційний клімат; основні фінансові технології та інструменти.

5. Завдання і стратегія: методологія (методи визначення мети, стратегія тощо); мета і завдання; стратегічний вибір (за галузями діяльності); капіталовкладення (плани, проекти).

6. Маркетингове середовище: управління маркетингом; локальні й експортні ринки; база клієнтів і споживачів; ціноутворення; збут; обслуговування клієнтів і споживачів; рекламна діяльність.

7. Людські ресурси: управління людськими ресурсами; структура персоналу; комплектування і відбір; навчання і розвиток; оплата праці і мотивація; відношення праці й управління.

8. Управлінські системи і практична діяльність: менеджери; організаційна культура; ухвалення рішень; координація; зв'язок; система внутрішньої інформації, планування і контроль; сучасні методи; використання експертних додаткових послуг.

9. Загальна ефективність: показники ефективності; конкуренція; позиція в галузі; тенденції; оцінка ефективності; підвищення ефективності.

За результатами проведеної роботи формуються бази, які містять:

- БД «Центральні, регіональні, локальні та інші програми»;
- БД «Генератори ідей»;
- БД «Ідеї»;
- БД «Експерти»;
- БД «Інвестори»;
- БД «Інноваційні проекти»;
- БД «НДР і ДКР»;
- БД «Об'єкти інтелектуальної власності»;
- БД «Технологічні можливості виробництва»;
- БД «Інноваційний потенціал»;
- БД «Характеристика зовнішнього середовища»;
- БД «Характеристика організації».

Інформація є одним з ресурсів, який може накопичуватися, реалізовуватися, поновлюватися, є придатним для колективного використання та (на відміну від інших ресурсів) у процесі використання не втрачає своїх якостей. Інформація – це головний елемент будь-якої з функцій управління. Володіння повною, достовірною, актуальною та оперативною інформацією уможливило отримання ринкових переваг, знижує фінансовий ризик, ефективно підтримує прийняття рішень.

Цінність і своєчасність управлінського рішення значною мірою залежить від здатності суб'єктів інформаційно-аналітичної інфраструктури в потрібний момент зібрати, систематизувати та передати інформацію. Спеціалісти кажуть, що рецепт для

ефективного рішення є тільки один: 90 % інформації і 10 % на-
тхнення. Прийняття управлінських рішень пов'язане з постійним
перетворенням інформації, а сам процес управління має суттєву
інформаційну складову. Стадії управління повторюються, утво-
рюючи замкнутий контур. Широкий доступ користувачів до ін-
формації на всіх стадіях управління можливий завдяки сучасним
інформаційним технологіям, а також організації баз і банків даних,
які забезпечують прямий і зворотний обмін інформацією.

Інформацію для аналізу економічних трансформаційних пере-
творень поділяють на кілька типів, які є істотними для розробки
технологій – факти, оцінки, прогнози, узагальнені зв'язки, конфі-
денційна інформація, чутки.

Факт – це інформація про подію або умову, що її можна безпо-
середньо спостерігати та аналізувати (наприклад, виробництво,
продаж). Фактична інформація, яка використовується для аналізу,
є дуже різноманітною і великою за обсягом, потребує накопичення
в базі даних і подальшої обробки, в основній масі циклічно по-
вторюється.

Розв'язання аналітичних завдань потребує фактичної інфор-
мації як про внутрішнє, так і про зовнішнє середовище. Ця інфор-
мація є основою для аналізу виконання планів, вивчення динаміки
економічних показників та прогнозування на майбутнє.

Оцінка ґрунтується на зафіксованих ЗМІ висновках, зроблених
щойно чи в минулому. Вона не завжди є достовірною і може мати
різні похибки, пов'язані з використанням певних методів вимірю-
вання і розрахунків, похибками у вибірці, глибиною професійних
знань спеціаліста, який вибрав методику розрахунку та дав оцінку.
За результатами накопичення оціночних матеріалів формується
база даних для прогнозування майбутнього, особливо коли вико-
ристовуються бази знань та експертні системи.

Прогнозна інформація частково ґрунтується на аналогії і част-
ково на тому, що заведено називати «здоровим глуздом». У про-
цесі аналізу прогнозних матеріалів використовується інформація,

що містить різні методи й моделі розрахунків (кореляційний і регресивний аналіз, екстраполяція тенденцій), знання експертів і спеціалістів у конкретній сфері. Для забезпечення повноти бази прогнозних даних слід звертати увагу на статті, публікації й повідомлення, в яких є узагальнені зв'язки, які характеризують рівень залежності досліджуваного показника від одного чи кількох інших показників, як, наприклад, обсяг продажу і план витрат ресурсів підприємства.

Конфіденційна інформація, як і джерело її отримання, не підлягає розголошенню і має різний рівень надійності. До неї належать відомості про плани конкурентів, про науково-технічні досягнення, можливі зміни в законодавстві країн стосовно виробництва, торгівлі, податків тощо.

Для процесу збору аналітичних матеріалів великого значення мають чутки. Хоч чутки є не дуже надійним джерелом інформації, проте коли їх опубліковано в пресі, оприлюднено в публічних виступах і заявах, вони можуть тимчасово спричинити зміни на ринку, навіть якщо зміст чуток не відповідає дійсності.

Аналітичну інформацію можна подати в табличній та графічній формах, у вигляді текстів з використанням динамічних рядів.

Обробка табличної інформації забезпечується засобами електронних таблиць (Excel, Quattro Pro, Lotus 1–2–3 в сучасних версіях) та організацією реляційних баз даних з використанням систем управління базами даних (СУБД): FoxPro for Windows, Access, Informix, Oracle. Табличні процесори сприяють виконанню традиційних розрахунків, пов'язаних з маніпулюванням даними рядків і граф, завдяки наявності вбудованих функцій, а також дають змогу виконувати спеціальні аналітичні розрахунки. Передбачено також функцію експорту-імпорту даних з формату електронних таблиць у бази даних, і навпаки.

Весь оброблений матеріал підлягає аналізу, що є базою для висновків, прогнозів і рекомендацій, необхідних в управлінській сфері.

Усю сукупність інформації, яка формується за результатами ана-

лізу матеріалів ЗМІ й забезпечує управлінську систему та зацікавлених сторонніх користувачів, можна розподілити (з урахуванням головних джерел) на внутрішню та зовнішню групи, які утворюються з планово-облікових та позаоблікових даних.

До зовнішньої інформації відносять: матеріали перевірок податкової служби, пояснювальні й довідкові записки, листування з керуючою організацією, з фінансовими й кредитними органами; матеріали цільових обстежень, перевірок, особистих спостережень працівників та аналітиків, спеціальних вибірок, відомості, передані радіо чи телебаченням, технічну документацію та устаткування, технологію тощо. Зовнішню офіційну бухгалтерську й статистичну звітність уніфіковано відповідними стандартами бухгалтерського, податкового та статистичного обліку і звітності.

Джерелом зовнішньої інформації можуть бути публікації, відображені в матеріалах ЗМІ:

1. Звіти державних агентств; звіти торговельних асоціацій; наукові публікації; аналітичні статті; довідники.
2. Ланцюгові дані: підприємство – постачальники – замовники – конкуренти.
3. Рекламні повідомлення: фірми, які надають інформаційні послуги (консультування), досліджують відповідні проблеми [5].

Матеріали ЗМІ містять різноманітну інформацію з багатьох питань, що стосуються аналізу інноваційної політики, як, наприклад, економічні умови, виробництво, продаж товарів (послуг). Обсяг і надійність такої інформації є різними в різних галузях і країнах. Офіційною відкритою звітною інформацією вважають бухгалтерський баланс підприємства (річний, квартальний), звіти про фінансові результати (річний, квартальний), звіт про фінансово-майновий стан підприємства, документи податкової звітності.

До джерел внутрішніх облікових даних належать: бухгалтерський облік і звітність; статистичний облік і звітність; оперативний облік і звітність. Дані бухгалтерського обліку дають об'єктивну кількісну характеристику різноманітних господар-

ських операцій, узагальнену характеристику всієї сукупності засобів господарства за складом і розміщенням, за джерелами утворення і цільовим призначенням.

Поточний аналіз використовує відомості оперативного обліку і звітів, забезпечуючи швидке отримання відповідної інформації. Результатна інформація подається у вигляді даних про недоліки в роботі та відповідних винуватців або про невикористані резерви та способи їх мобілізації. На відміну від поточного аналізу, оперативний використовує щоденну інформацію про діяльність підприємства, дані первинних бухгалтерських та інших документів, матеріалів контролю, спостереження, нарядів тощо. Для нього характерна певна приблизність результатної інформації.

Виробничо-господарська діяльність вимірюється численними економічними показниками, які утворюють відповідну систему. Від добору цих показників залежить глибина аналізу та обґрунтування висновків і заходів за результатами аналізу. Економічні показники можна поділити на: кількісні і якісні; натуральні, трудові, вартісні; абсолютні й відносні; загальні й часткові; планові (нормативні) і фактичні (звітні); основні й допоміжні; вихідні й розрахункові.

Кожний показник системи має певний зміст і значення. Для аналізу економічної ситуації важливе їх комплексне використання, яке забезпечує всебічне й об'єктивне дослідження господарської діяльності підприємства. Кількість показників може змінюватися через їх диференціацію (інтеграцію) залежно від цілей і змісту аналізу, глибини вивчення відповідних об'єктів та процесів.

Удосконалення методів та форм аналізу, а відповідно, і системи інформаційно-аналітичного забезпечення в цілому дасть змогу максимально ефективно інформувати про стан об'єктів управління та можливі шляхи їх розвитку з урахуванням постійної зміни зовнішнього та внутрішнього середовищ, а також бути інформаційним джерелом щодо можливостей провадження інноваційної діяльності в Україні всіма зацікавленими суб'єктами (згідно з да-

ними Держкомстату, за результатами обстеження у 2006 р. 9995 промислових підприємств, на яких протягом останніх трьох років не проводилась інноваційна діяльність, 17,3 % респондентів указали на нестачу інформації про нові технології).

Забезпечення комплексного аналізу рівня інноваційного розвитку економіки на базі матеріалів ЗМІ допоможе у виробленні доцільних і обґрунтованих пропозицій для прийняття рішень щодо розвитку інноваційної діяльності на всіх рівнях і в усіх сферах державного управління, забезпечить можливість:

- підвищення рівня взаємодії та ефективності здійснення центральними і місцевими органами виконавчої влади повнозначень у сфері інноваційної діяльності;
- удосконалення механізмів державної підтримки та стимулювання інноваційної діяльності;
- підвищення наукового рівня обґрунтування підходів до формування та реалізації державної інноваційної політики;
- створення умов для активної участі громадськості в обговоренні питань, пов'язаних з формуванням та реалізацією державної інноваційної політики;
- сприяння поширенню інформації про розвиток інноваційної діяльності.

Крім того, функціонування самої системи опосередковано сприятиме підвищенню рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Таким чином, удосконалення аналізу економічних трансформаційних перетворень сприятиме підвищенню дієвості інформаційно-аналітичного забезпечення інноваційної політики України.

Список використаних джерел

1. *Гава, Ю. В.* Вплив інтелектуального капіталу на розвиток економіки [Текст] / Ю. В. Гава // Науково-технічна інформація. – 2007. – № 3. – С. 7–12.

2. *Лисиця, Т. М., Мельник, А. М.* До питання інформаційно-аналі-

тичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики [Текст] / Т. М. Лисиця, А. М. Мельник // Наука та інновації. – 2007. – Т. 3 (№ 6). – С. 72–76.

3. *Трухляєва, А. А.* Використання інформаційних технологій в моніторингу інноваційного розвитку регіональних господарських систем [Електронний ресурс] / А. А. Трухляєва. – Режим доступу: http://www.volsu.ru/s_conf/tez_htm/054.htm, вільний. Заголовок з екрану.

4. *Трусов, О. В.* Регіональна інформаційна система управління інтелектуальною власністю і трансфером технологій [Електронний ресурс] / О. В. Трусов. – Режим доступу: <http://www.gsnti-norms.ru/norms/norms/0top.htm#innovs/pub2>, вільний. Заголовок з екрану.

5. *Чумаченко, О.* Система економічної інформації [Текст] / О. Чумаченко. – Режим доступу : <http://readbookz.com/book/43/1935.html><http://www.readbookz.com/book/43/1935.html>, вільний. Заголовок з екрану.

6. *Мусіна, Л. О.* Інноваційна складова стратегії підвищення конкурентоспроможності економіки України [Текст] / Л. О. Мусіна // Науково-технічна інформація. – 2007. – № 4. – С. 8–15.

7. Інноваційний етап розвитку в стратегії економічних трансформацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Table/Zhalilo21/003.htm>, вільний. Заголовок з екрану.